

3. Ne felejtsük el, hogy minden textusnak van betűje és szelleme. Jusson eszünkbe, hogy a betű öl, a lélek az, ami megelevenít.

4. A textus alkalmazása legyen szervesen egy a tárgyunkkal.

5. A beszéd szerkezetében aszerint, hogy milyen helyet foglal el a textus, beszélhetünk deduktív prédikációról, melyben előbb kifejtjük a textust, majd beleszójuk a tárgyba, és induktív prédikációról, midőn előbb kifejtjük a tárgyat — természetesen a textus tudatában és szellemében — és csak azután mutatjuk be a textust, mintegy szintézisét és kifejezőjét az eddigieknek.

6. Választhatunk textust több bibliai helyről is. Ilyenkor fontos, hogy külön-külön a szövegek szervesen egészítsék ki egymást. Pl. nagyon összeillik az 1Móz 1,27: „Teremté tehát Isten az embert az ő képére...” a Mt 5,48-al: „Legyetek azért ti tökéletesek...” A külön helyekről választott textusok képezhetik beszédünk egy-egy külön tételét is.

Minden követelmény közt legfőbb az, amit a textus szó fogalmilag is követel: a textus szöje át egész beszédünket. Prédikációnk szerkesztése rendjén minden mondatnál gondoljunk a textusra.

Az elmondottak alapján megállapíthatjuk, hogy a textusszerűség nem kívánalom, hanem követelmény, amely eredményessé és termékennyé teszi prédikálásunkat: az evangélium hirdetését.

KOVÁCS ISTVÁN

FRANCIS BACON

(1561—1626)

Az általános (tév-) eszméktől megtisztított elme „fehér táblájával” való gondolkodás, a tudományos kutatás-kísérletezés útján vélte megvalósíthatónak a filozófia megújítását, „újjáépítését”.

Bár politikai pályát választott — mert akárcsak Goethe később, lenézte a pusztán szemlélődő életmódot —, mindvégig megmaradt filozófusnak is. Platónhoz szeretett volna hasonlítani, „a felséges lángelméjű férfihoz, aki úgy tekintett át mindent, mintha egy magas sziklán állana”.

Filozófus elődei által alkotott gondolatrendszereket mégsem tisztelte túlzottan. Az „emberi nem” tévedéseinek sajátos lehetőségeiről értekezve, a tudományos gondolkodás fejlődését akadályozó tévedéseket az illúziók (idolumok) négy csoportjába sorolta. Ezen tévedések forrását az emberi elme természetében találta meg. Bacon szerint „az emberi elme görbe tükrökhöz hasonló, amely hozzávegyíti a dolgok természetéhez saját természetét s a dolgokat elferdített, torz formában tükrözi vissza. „Egy kérdéssel való foglalkozásunk rendjén elménk előzetes elképzeléseit — melyekbe belevegyülnek érzéseink, akarataink is — előszeretettel ráerőszakoljuk tapasztalásainkra, illetve tapasztalásainkat összhangba kényszerítjük saját tetszésünkkel, mert „amit az ember igaznak szeretne látni, azt készséggel el is hiszi”. Így a valóság

helyett csak saját eszméinket látjuk. Első lépés tehát: az értelem megtisztítása. S Bacon alapos tisztogatást végez a megelőző korok gondolkodásának, az egyetlen igazság szerepében tetszelgő, dogmává merevedett filozófiák skolasztikus lomtárában. Elveti a dedukciót, mert tévesnek nyilvánítja az axiómákból kiinduló általánosítások módszerét, s helyette — egyedül célravezető módszerként — a tapasztalati tényekből, kísérletekből kiinduló logikai indukciót ajánlja. Az ész útján törtenő absztrakt megismerés helyett ez a módszer vezet az igazi tudáshoz. „Ez a tudás — hatalom.“

Itt kezdődik az újkori modern gondolkodás, s a kísérleti tudományok korszaka. (1620: a *Novum Organum* c. főműve.)

Felfigyelt a tudományos nyelv pontos használatának szükségességére is. A szavak rossz és helytelen használatával eltávolodunk azon fogalmaktól, melyekről beszélünk s ebből „csodálatos gátja keletkezik az elmének“.

Az embert s tévedéseinek okait jól ismerte. Erről vallanak a moralizáló céllal — aforizmáknak is beillő tömörségű szépprózában — megírt Esszék (*Essay*). Tévedni azért ő is tévedett.

Nem volt következetes gondolkodó s műveiben sok az ellentmondás. Mechanikus jellegű filozófiájának materializmusa vallásos nézeteivel elegyített. Hisz Istenben. A teológiát a hit, a tudományt az okság területére szűkíti le. Mint a filozófia empirikus módszerének kidolgozója leszögezi, hogy a helyes ismerethez csak a tapasztalati tudomány vezethet el, de utópiát ír (*Új Atlantisz*) a tökéletesített tudomány ellenőrzése alatt megszervezett új társadalomról, melyben természetesen — előre eltervezett — ideális állapotok uralkodnak, mert a legbölcsebbek vezetik ...

Goethe „felmentő“ mondása rá is találó: Az ember gyöngéi korától származnak, erénye és nagysága egyedül az övé.

Háromszázötven éve — 65 éves korában. — halt meg.

Végrendeletében ezt írta: „Lelkemet Istenre hagyom... testemet pompa nélkül temessék el. Nevem a jövő korokra és idegen nemzetszerekre marad.“

Nem tévedett: művei „világot mozgató elméket mozgattak meg“.

FRANCIS BACON GONDOLATAIBÓL

Az igazság kutatása, ami udvarlást vagy epekedést jelent; az igazság ismerete, ami dicséretét jelenti; s az igazságba vetett hit, ami az élvezésével egyértelmű: ez a legfőbb jó az emberi természetben.

Van-e ahhoz hasonló boldogság, mint hogyha az ember elméje fölébe emelkedik a dolgok zűrzavarának s át tudja tekinteni a természet rendjét, s az emberek tévedéseit?

Az emberek igen hajlamosak arra, hogy megvessék az igazságot, amiért viták támadnak körülötte s azt hiszik, hogy akik sohasem találkoznak össze, mind helytelen úton járnak.

... némely emberben a hajlamai határtalan bámulatot ébresztenek a régi dolgok iránt, mások mohón kapnak mindenben, ami új. Csak ke-

vesen tudnak megmaradni a helyes középúton, sem azt nem rombolván le, amit a régiék helyesen alkottak meg, sem pedig a maiaknak helyes újítását meg nem vetvén.

A fiatal ember alkalmasabb a kitalálásra, mint a megítélésre, a végrehajtásra, mint a tanácsra, s az új tervre, mint a megállapodott munkára... A fiatal ember, ha a cselekvés vezetéséről és végrehajtásáról van szó, többet fog a kezében, mint amennyit meg tud tartani; többet mozog, mint amennyit nyugton tud ülni; a cél felé siet, nem véve tekintetbe az eszközöket és lépcsőfokokat; képtelen módon ragaszkodik néhány véletlenül előtalált elvhez; nem bánja, hogy milyen módon újít, s ebből aztán ismeretlen hátrányok származnak... Az öreg ember túlságosan sok ellenvetést tesz, túlságosan sokat tanácskozik, keveset kockáztat, hamar megbánja elhatározását s ritkán viszi egészen végig a dolgokat, megelégszik a félsikerrel is. Kétségtelenül helyes mind a kettőt felhasználni... Mert mindkettőnek erényei ellensúlyozhatják mindkettőnek hibáit.

A filozófia mindennek előtt arra nevel bennünket, hogy az elme javai után kívánczozzunk — a többit azután vagy megkapjuk, vagy nem túlságosan nélkülözzük.

BENEDEK ÁGOSTON

AZ ENYEDI EGYHÁZKÖZSÉG TÖRTÉNETE

Az enyedi unitárius egyházközség egyetemes egyházunk legfiatalabb egyházközségei közé tartozik, de gyökérszáalai régi időkbe nyúlnak vissza. 1564 áprilisában az itt tartott nagy vita a hazai reformáció lutheri és kálvini ágának szétválasztását eredményezte.

Uzoni Fosztó István egyháztörténetíró szerint 1568-tól az unitáriusoknak Enyeden iskolája volt; ezt 1568-ban Hunyadi Demeter igazgatta. Az idevaló származású Enyedi György pedig Hunyadi Demetert követi a püspöki székben.

Enyedet a környékbeli nyolc faluval együtt 1565-ben Bekes Gáspár, János Zsigmond bizalmas embere kapta adományként, 1575-től a kincstáré lett. Blandratának, a fejedelem orvosának és tanácsadójának is volt birtoka Enyeden a régi Miriszló (a mai Június 11) utcában.

Természetes, hogy az unitarizmus rövid ideig tartó fénykorában itt egyházközség alakult s a templom is az unitáriusoké volt. Azonban a XVI. század végétől kezdve Enyeden már nincs szervezett unitárius egyházi élet.

Újabb ilyen irányú szervezkedésről csak 1924-től beszélhetünk. Felvetődik a kérdés: hogyan született meg Enyeden az unitárius egyházközség? „Talán isteni sugallat volt ez számomra, vagy bizonyos végzetszerűség — de annyi bizonyos, hogy szilárd elhatározás és lobogó lelkesedés szította bennem azt a tüzet, mely közel 50 éven ke-